

Oude Kerk, 25 augustus 2024

ds. Johan Meijer

gelezen: II Koningen 4: 42-44; Marcus 8: 1-21

titel: Zoek de verschillen

overdenking

Gemeente van onze Heer Jezus Christus, lieve mensen van God,

I

Je kent ze wel, die puzzels waarbij je twee plaatjes te zien krijgt en waarbij je de verschillen moet opsporen. Zoek de tien verschillen. De plaatjes lijken zo op elkaar dat ze op het eerste oog identiek lijken, maar kijk je aandachtig en scherp, dan zie je de details die in het ene plaatje net iets anders zijn dan in het andere.

Zo zou je ook naar een schilderijtentoonstelling kunnen kijken. Hoe meer je er in verdiept, hoe meer je ziet, hoe meer overeenkomsten én verschillen je ziet. En dat beide: de overeenkomsten en de verschillen maken samen een eigen uniek verhaal, hebben een eigen unieke boodschap.

Neem nou eens de schilderijen die hier in de kerk hangen sinds begin juli en vandaag voor het laatst zichtbaar. Toen de tentoonstelling geopend werd, vertelde de kunstverzamelaar Oscar Dragt in een interview over de thema's die Anton Heyboer gebruikt in zijn schilderijen en dat zijn niet zelden religieuze thema's, die een eigen verhaal vertellen. Door de overeenkomsten te leren zien van symbolen die op elkaar lijken, maar ook door de verschillen te ontdekken krijg je een eigen verhaal, dat getuigt van de religieuze ervaringen die de kunstenaar opdeed met name tijdens en in de verwerking van de diepe trauma's die hij in de Tweede Wereldoorlog doormaakte en te verwerken had. Maar dan moet je wel bereid zijn er echt naar te kijken en voorbij de clichés en vooroordelen te denken. En je misschien af te vragen waarom hier geen typische Heyboer-kip hangt. En dan met een glimlach te ontdekken dat de tallozen die een van die talloze kippen in hun woonkamer hebben hangen en daardoor kunnen opscheppen een echte Heyboer te hebben, wellicht niet weten dat deze kip eigenlijk de haan is uit het Lijdensevangelie, die kraaide toen Petrus de Heer drie maal verloochend had.

II

Zoek de verschillen, dat geldt ook voor Bijbelse verhalen en teksten. En dat doe je als Bijbelwetenschapper door eerst de overeenkomsten in beeld te hebben. De thema's die door heel die Bijbel heen naar voren komen en waarop sprekers en schrijvers dan varianten aanbrengen om er hun eigen unieke boodschap mee te verkondigen.

Zoek de overeenkomsten en de verschillen, van twee teksten, neem de teksten die we vandaag hoorden. Eén uit het Eerste Testament uit het boek II Koningen, en één uit het Evangelie naar Marcus waaruit wij dit jaar veel lezen. De overeenkomsten zijn dat het gaat over een tekort aan eten, brood vooral en dat van het weinige dat er is op wonderbaarlijke wijze gedeeld wordt met velen. Zoals in dat verhaal uit II Koningen: voldoende om te delen aan 100 profeten en er blijft nog over. Rond de profeten Elia en Elisa zijn meer verhalen van het delen van voedsel. Bijvoorbeeld in hongersnodige tijden, als het gebrek aan eten de dood kan betekenen.

Deze verhalen over wonderbaarlijke spijzigingen zijn niet uit de lucht komen vallen, maar verwijzen naar de verhalen over het volk Israël dat op de weg uit het Angstland Egypte, naar het Beloofde Land Kanaän in de woestijn is en daar geconfronteerd wordt met een gebrek aan voedsel, water zowel als brood en zich de totale afhankelijkheid van de elementen bewust wordt en dan op wonderlijke wijze te drinken krijgt, met water uit de harde steen en te eten met manna uit de hemel. Als om te ontdekken en te leren dat de Eeuwige omziet naar zijn volk. God ontfermt zich over mensen, maar en dat vooral leert hen daardoor dat niets vanzelfsprekend is in een mensenleven. En dat je voor ware ontferming, ware liefde, ware beweging en betrokkenheid bij de Eeuwige moet zijn.

III

Dat is de lijn die doorgezet wordt in de geschriften van bijvoorbeeld de Koningen en de Kronieken, de bekende thema's komen naar voren en als je die kent, met de onderlinge verschillen, leer je de specifieke boodschap te verstaan. En die boodschap heeft altijd iets in zich van Goddelijke ontferming en ook van troost, maar ook en dat vooral met een uitermate kritische, maatschappijkritische grondtoon. Een kritische grondhouding tegenover het vaak zo onkritische en lompe of ronduit kwetsende gedrag van mensen.

Die lijn wordt doorgezet door de Evangelisten, die verhalen over Jezus. Vier ervan zijn in onze Bijbel terecht gekomen, maar er waren er meer, die er niet in kwamen. En ook daarbij is het zeer interessant om te kijken naar de overeenkomsten en verschillen, die zij dan weer aandragen.

Die evangelisten hebben allen een heel eigen kunstwerk gemaakt, een heel eigen compositie, waarbij ze royaal gebruik maakten van de duizelingwekkende rijkdom van het Aloude Testament, die immers de Heilige Schrift was en is in de Joodse religie. Maar die zich ook richtte op een publiek dat die rijkdom aan thema's niet kende: de christenen die niet uit de Joodse traditie afkomstig waren. En de Evangelisten, allen op eigen wijze, moesten een weg zoeken voor hun boodschap richting een nogal divers gezelschap. Let wel: een multi-etnisch gezelschap, een multi-religieus gezelschap, heel die bonte en veelkleurige mengeling van afkomsten en culturen. We hebben er niet veel fantasie voor nodig om te bedenken dat dat een enorm waagstuk was, dat uiteraard op veel weerstand stuitte, met name bij hen die denken in: eigen volk eerst, of: eigen grond als belangrijkste. En dat is dus van alle tijden.

IV

Goed, dan heb je bijvoorbeeld Marcus, uit wiens boek wij veel lezen dit jaar. Hij pakt die oude thema's op over het gebrek aan voedsel en de wonderbare spijziging van velen. Nou ja, niet hij doet dat, maar Jezus doet dat. Jezus was er een meester in om al die thema's die in het Eerste Testament belangrijk zijn, op te pakken, er iets mee te doen en er zijn eigen boodschap mee te verkondigen. En die boodschap loog er niet om, want die had als grondtoon dat de liefde van de Eeuwige, de bewogenheid van God geldt voor alle mensenkinderen, ongeacht hun afkomst of kleur. Hijzelf belichaamde die liefde, ja belichaamde, want op een dramatisch dieptepunt van het Lijdensverhaal heeft hij een van de allerbelangrijkste symbolen uit de Joodse traditie in zijn handen genomen, er het dankgebed over uitgesproken, het gebroken en gedeeld met zijn leerlingen: het brood, het brood uit de hemel, waarvan Hij zei: dit betekent mijn lichaam dat voor jullie gebroken gaat worden. In de verhalen van de wonderbaarlijke spijzigingen doet Jezus hetzelfde. Hij deelt brood met velen. En Marcus vertelt dit verhaal twee keer. Was hij een beetje in de bonen, had hij last van warrigheid? Nee beslist niet! Marcus zou Marcus niet zijn als hij deze twee verhalen niet heel bewust beiden vertelt, met hun opvallende overeenkomsten en hun opvallende verschillen. Zoek de verschillen. En haal er een boodschap uit.

Je zou er met elkaar een leeskring over moeten houden eigenlijk, om samen die teksten te bekijken en te vergelijken. Dat voert voor nu te ver, maar ik probeer er zo al aanduidend nu een korte samenvatting van te geven. Met grote dankbaarheid richting de meester Bijbeluitlegger Thomas Naastepad.

V

De overeenkomst is: een schare mensen, een gebrek aan voedsel, de paniekige vraag van de leerlingen hoe je voor zo'n menigte genoeg hebt, het aandragen van weinig, het delen van veel en het overhouden in manden. En dat als een verwijzing naar de wonderbaarlijke deling uit het Koningenverhaal. Belangrijkste overeenkomst is Jezus' bewogenheid en betrokkenheid, zijn ontferming voor de menigte, en dan niet voor de massa als geheel, maar voor de mensen die die menigte vormen. Een diepe bewogenheid en betrokkenheid die het meest letterlijk en het meest fysiek wordt verwoord met deze uitspraak van Jezus: 'Ik word in het ingewand bewogen over de schare', Hij voelt het tot in zijn kern, tot in zijn buik. Dan enkele verschillen: in verhaal 1 is er het groene gras als ondergrond, in verhaal 2 is het de woestijn. Het eerste als verwijzing naar de kudde die zonder herder is, verwijzing naar de groene weiden van Psalm 23, het tweede een rechtstreekse verwijzing naar de woestijn waarin het volk ooit rondtrok met gebrek aan water en brood. Dan: de aantallen. In verhaal 1 vijf broden en twee vissen: zeven was totaal: vijf en twee, de vijf boeken van Mozes en de twee andere categorieën geschriften die samen het Aloude Testament vormen. In verhaal 2 zeven broden en enkele visjes zonder aantal. Wel ook zeven maar anders. In verhaal 1 blijven er 12 manden vol over voor vijfduizend, in verhaal 2 7 voor vierduizend.

VI

De leerlingen begrijpen er niks van. Jezus legt ze uit dat ze niet goed opgelet hebben, niet scherp gekeken naar de overeenkomsten en verschillen en daardoor de clou van de boodschap missen. Wij zouden kunnen bedenken dat we ons dus best in goed gezelschap bevinden als ook wij het niet meteen snappen, wat de betekenis van de overeenkomsten en verschillen is.

Maar dan gaan de ogen open, gaandeweg. Er openbaart zich een nieuwe boodschap overvol van liefde en van ongekennde kritiek tegelijk.

In verhaal 1 ging alles over het eigen volk, de eigen kudde, het volk Israël, dat volk onderweg, dat soms ronddoolde zonder herder. En waar Jezus zich enorm druk over maakte en er innerlijk enorm van ontstoken was. Het volk wordt misleid door gemene, valse leiders die alleen aan zichzelf denken en hun macht misbruiken en doen alsof hun eigen volk, grond en macht het enige is en erger nog dat dat samen zou vallen met God. De les die verhaal 1 leert is: er moet met liefde van God gekeken worden naar het volk. En dat de naam van dat volk niet samenvalt met de politiek die haar leiders voeren. Vijf en twee, vijfduizend en twaalf manden wijst op de joodse traditie, twaalf bijvoorbeeld: de twaalf stammen van het volk. Maar dan verhaal 2, en nu wordt het spannend: de ondergrond is die nu van de woestijn, dus weerbarstige grond. De samenstelling van de schare is divers. Veelkleurig. Uit alle volken samengesteld, uit alle windstreken afkomstig. Vierduizend is: vier van de windstreken en duizend van oneindig. En de zeven broden wijzen ook op oneindig. Dus: de liefde van God, de bewogenheid van de Eeuwige, de betrokkenheid van Jezus geldt voor alle volken, alle mensen, alle kleuren en aarden. Of dat niet een bom onder het denken is van mensen die eigen volk eerst verkondigen. Of eigen religie eerst. Of eigen land voor eigen volk. Of eigen gelijk bovenal. Jezus keert dat radicaal om.

De universele liefde is balsem voor de ziel voor alle mensenkinderen en een klap in het gezicht van de heersende machthebbers van zijn tijd en in die van onze tijd. De grote vraag aan ons is nu: willen wij, nu wij dit alles gaandeweg tot ons door laten dringen nog wel volgeling van Jezus zijn?

Amen